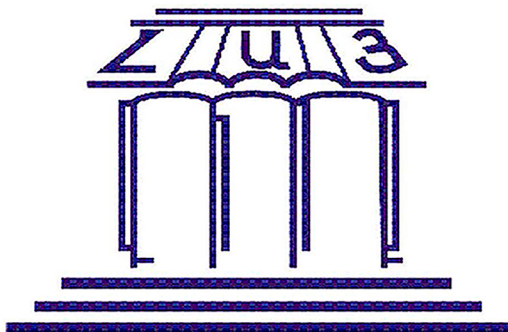

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2013

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՑԵՐԿՐՆԵՐԻ ՄԻԱՅՆՔ.

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ
ՍՈՑԻԱԼ-ԴԵՄՈԿՐԱՏՆԵՐԻ
ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԿՈՒՍՅՐԱՏ

1932

ՅԵՐԵՎԱՆ

3K23

Ղ-95

11 SEP 2013

20 NOV 2009

01 JUN 2005

3K23

6-95

47

Պրոկուրորներ իրենց լիազորությունները, միացե՛ք.

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ

Ռ Ո Ւ Ս Ա Կ Ա Ն
ՍՈՑԻԱԼ-ԴԵՄՈԿՐԱՏՆԵՐԻ
Խ Ն Դ Ի Ր Ն Ե Ր Ը

115
37

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1932

ՅԵՐԵՎԱՆ

90-ական թվականների չեքերորդ կեսը բնորոշվում է ռուսական հեղափոխական հարցերի ղրման և նրանց չուծման նկատելի աշխուժությամբ: Նարոդապրավականների նոր հեղափոխական կուսակցության հրապարակ դալը, սոցիալ-դեմոկրատների աճող ազդեցությունն ու հաջողությունները, նարոդավոլյականության ներքին եվոլյուցիան, — այս ամենն առաջ բերից ծրագրային հարցերի աշխուժ քննարկում թե սոցիալիստ-ինտելիգենտների ու բանվորների խմբակներում և թե անլիզալ զրականության մեջ: Վերջինս բնագավառում արժե մատնանշել «Ժողովրդական իրավունքի» կուսակցության «Насущный вопрос»-ը և «Манифест»-ը (1894), «Летучий листок группы «Народной воли»», «Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատների միության»* կողմից հրատարակվող արտասահմանյան «Работник»-ը, Ռուսաստանում հեղափոխական բրոշյուրների, զրլխավորապես բանվորների համար, հրատարակության ուժեղացող գործունեյությունը, «Բանվոր դասակարգի ազատագրման պայքարի միության»** ազիտացիոն գործունեյությունը:

* «Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատների միությունը» ռուսական սոցիալ-դեմոկրատների արտասահմանյան կազմակերպությունն է, վոր հիմնված է 1894 թ. վերջում «Աշխատանքի ազատագրման» խմբակի նախաձեռնությամբ: Խմբ:

** Պետերբուրգյան «Բանվոր դասակարգի ազատագրման պայքարի միությունը» կազմակերպել էր դեռևս 1894—1895 թ. ձմռանը, բայց իր անունն ընդունեց մայիս 1895 թ. դեկտեմբերին, Լենինի գլխավորած իր հիմնական կորիզի (կրժիժանովելի, Չապարովից, Վանիելի և մյուսների) ձերբակալությունից հետո արդեն: Բանառում նստած Լենինը և մյուսները չեյին կտրում «Միության» վրա իրենց ունեցած ղեկավարությունը, բանտից ազատվում էյին թուուցիկներ, գրքույկներ և այլն: Խմբ:

թյունը Ս.-Պետերբուրգում՝ կապված 1896 թ. պետերբուրգյան նշանավոր գործադուլների հետ և այլն:

Ներկայումս (1897) թ. վերջը՝ մեր տեսակետով ամենակենսական հարցը հանդիսանում է սոցիալ-դեմոկրատների պրակտիկ գործունեությունը վերաբերյալ հարցը: Մենք ընդգծում ենք սոցիալ-դեմոկրատիզմի պրակտիկ կողմը, վերջնական նրա թեորիական կողմը, ըստ յերևույթին, արդեն ապրել և հակառակորդներին համառորեն չհասկանալու և նոր ուղու թյունը հենց յերևան գալուն պես ճշգրիտ սատիկ ձգտումների ամենասուր շրջանը՝ մեկ կողմից և սոցիալ-դեմոկրատիզմի հիմունքների ջերմ ինքնապաշտպանության ամենասուր շրջանը՝ մյուս կողմից: Այժմ սոցիալ-դեմոկրատների թեորիական հայացքներն իրենց գլխավոր ու ճիմնական գծերով բավականաչափ պարզված են: Չի կարելի նույնն ստել սոցիալ-դեմոկրատիզմի պրակտիկ կողմի, նրա քաղաքական ծրագրի, նրա գործունեությունը յեղանակների, նրա տակտիկայի մասին: Հենց այս բնագավառում է, վոր, մեր կարծիքով, ամենից շատ տիրում են թյուրիմացություններ և փոխադարձ չհասկացողություն, վորն արդելք է հանդիսանում, վոր սոցիալ-դեմոկրատիզմին ամբողջապես մոտենան այն հեղափոխականները, վորոնք թեորիայում լիովին հրաժարվել են նարոդավոլյականությունից, իսկ պրակտիկայում իրերի բերմամբ կամ մոտենում են բանվորների մեջ պրոպագանդա և ագիտացիա մղելուն, նույնիսկ ավելին՝ դասակարգային կռիվի հղի վրա բանվորների մեջ իրենց գործունեությունը հաստատելուն.— կամ ձգտում են ամբողջ ծրագրի և ամբողջ հեղափոխական գործունեության հիմքում դնել դեմոկրատական խնդիրները: Յեթե չենք սխալվում, վերջին բնութագրությունը համապատասխանում է այն յերևու հեղափոխական խմբակներին, վորոնք ներկայումս Ռուսաստանում սոցիալ-դեմոկրատների հետ միասին գոր-

ծում են, այսինքն՝ նարոդավոլյականներին և նարոդապրավականներին:

Ուստի մեզ թվում է, վոր առանձնապես ժամանակին է սոցիալ-դեմոկրատիայի պրակտիկ խնդիրները պարզաբանելու և այն հիմունքները շարադրելու փորձը, վորոնցով մենք նրանց ծրագրերը համարում ենք յեղած յերեք՝ ծրագրերից ամենաուսուցիկը, իսկ նրա դեմ յեղած առարկությունները՝ զգալի չափով հիմնված թյուրիմացություն վրա:

Սոցիալ-դեմոկրատների պրակտիկ գործունեությունը, ինչպես հայտնի չէ, իրեն խնդիր է առաջադրում ղեկավարելու պրոլետարիատի դասակարգային պայքարը և կազմակերպելու այդ պայքարը նրա յերկու արտահայտություններում, այն է՝ սոցիալիստական (այն կռիվը կապիտալիստական դասակարգի դեմ, վորը ձգտում է տալու ղեկավարության հասարակարգը և կազմակերպել սոցիալիստական արտադրություն) և դեմոկրատական (այն կռիվը արտոլետիզմի դեմ, վորը ձգտում է Ռուսաստանի համար քաղաքական ազատություն նվաճել և Ռուսաստանի քաղաքական ու հասարակական կարգը դեմոկրատացնել), Մենք սահինք՝ ինչպես հայցնի յե: Յիվ իսկապես, հենց սկսած իր յերևան գալուց, իրրե հատուկ սոցիալական-հեղափոխական ուղղություն, ռուսական սոցիալ-դեմոկրատները միշտ իրականաբար պարզորոշություն մատնանշել են իրենց գործունեությունը ալդպիսի խնդրի վրա, միշտ ընդգծել են պրոլետարիատի դասակարգային կռիվ յերկակի արտահայտություն ու բովանդակությունը, միշտ պնդել են իրենց սոցիալիստական և դեմոկրատական խնդիրների անխզելի կապի վրա, — այն կապի, վորն ակներե արտահայտված է նրանց կողմից ընդունված անվան մեջ: Այնուամենայնիվ մինչև այժմ ել դուք հաճախելի այնպիսի սոցիալիստների յեք հանդիպում, վորոնք խիստ ալյանդակ պատկերացում ունեն սոցիալ-դեմոկրատների մասին, մեղադրելով նրանց

քաղաքական կռիվն անտեսելու մեջ և այլն: Մի փոքր ել կանգ առնենք ռուսական սոցիալ-դեմոկրատիայի պրակտիկ գործունեությունից յերկու կողմերի բնութագրու լաւ վրա: Սկսենք սոցիալիստական գործունեությունից: Սկսած այն ժամանակից, յերբ Ս.-Պետերբուրգում սոցիալ-դեմոկրատական «Բանվոր դասակարգի ազատագրման պայքարի միությունը» պետերբուրգյան բանվորների մեջ զրահեց իր գործունեությունը, սոցիալ-դեմոկրատական գործունեությունից բնույթն այդ տեսակետից, թվում ե, թե պետք է լիովին պարզ լիներ: Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատների սոցիալիստական աշխատանքը՝ գիտական սոցիալիզմի ուսմունքների պրոպագանդն ե, բանվորների մեջ ճիշտ ըմբռնողութուն տարածելն ե՝ ժամանակակից հասարակական-տնտեսական կարգի մասին, նրա հիմունքների և նրա զարգացման մասին, ռուսական հասարակությունից զանազան լատկարգելի մասին, նրանց փոխհարաբերություն մասին, այդ դասակարգերի միմյանց դեմ մղվող պայքարի մասին, այդ պայքարում բանվոր դասակարգի ունեցած դերի մասին, նրա վերաբերմունքը դեպի ընկնող և զարգացող դասակարգերը, դեպի կապիտալիզմի անցյալն ու ապագան, միջազգային սոցիալ-դեմոկրատիայի և ռուսական բանվոր դասակարգի պատմական խնդրի մասին: Պրոպագանդի հետ սերտորեն կապված ե բանվորների մեջ ագիտացիա մղելը, բնակատեղիներն այն առաջ շարժելով առաջին պլանի վրա, Ռուսաստանի ժամանակակից քաղաքական պայմաններին և բանվորական մասսաների զարգացման ժամանակ: Բանվորների մեջ մղվող ագիտացիան այն ե, վոր սոցիալ-դեմոկրատները մասնակցում են բանվոր դասակարգի պայքարի բոլոր տարիքային արտահայտություններին, աշխատանքային ուժի, աշխատավարձի, աշխատանքի պայմաններին և այլն և այլն պատճառներով բանվորների և կապիտալիստների միջև տեղի ունեցող ընդհարումներին: Մեր խնդիրն ե՝ մեր գործու-

նեցությունը միաձուլել բանվորական կյանքի պրակտիկ, կենցաղային հարցերի հետ, ոգնել բանվորներին՝ հասկանալու այդ խնդիրները, բանվորների ուշադրությունը դարձնել ամենակարևոր չարարկությունների վրա, ոգնել նրանց ավելի ճիշտ և ավելի գործնականորեն ձևակերպելու իրենց պահանջները՝ տերերի հանդեպ, բանվորների մեջ զարգացնել իրենց համերաշխությունից գիտակցությունը, բոլոր ռուսական բանվորների, իբրև պրոլետարիատի համաշխարհային բանակի մի մասը կազմող միասնական բանվոր դասակարգի, ընդհանուր շահերի և ընդհանուր գործի գիտակցությունը: Բանվորների մեջ խմբակներ կազմակերպելը, նրանց և սոցիալ-դեմոկրատների կենտրոնական խմբակի միջև կոնսպիրատիվ հարաբերություններ ստեղծելը, բանվորական գրականությունից հրատարակելն ու տարածելը, բանվորական շարժման բոլոր կենտրոններից թղթակցություններ կազմակերպելը, ագիտացիոն թուղթիկներ և պրոկլամացիաներ հրատարակելն ու նրանց տարածելը, փորձված ագիտատորների կոնտինգենտ պատրաստելը, — ընդհանուր գծերով սրանք են ռուսական սոցիալ-դեմոկրատիայի սոցիալիստական գործունեությունից արտահայտությունները:

Մեր աշխատանքն ամենից առաջ և ամենից ավելի ուղղված ե ֆարբիկա-գործարանային, քաղաքային բանվորների կողմը: Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատիան չպետք է իր ուժերը ջլատի, նա պետք է կենտրոնանա արդյունաբերական պրոլետարիատի մեջ կատարվող գործունեությունից վրա, վորն ամենից հեշտ ե ըմբռնում սոցիալ-դեմոկրատական գաղափարները, վորը մտավորապես և քաղաքականապես ամենից ավելի զարգացած ե, վորն իր թվով և յերկրի խոշոր քաղաքական կենտրոններում համակենտրոնացմամբ ամենից կարևորն ե: Այդ պատճառով ֆարբիկա-գործարանային, քաղաքային բանվորների մեջ ամուր հեղափոխական կադմակերպություն ստեղծելը սոցիալ-դեմոկրատիայի առաջին և

կենսական խնդիրն, և այն խնդիրը, վորից ներկայումս հրաժարվելը մեծ չափով վրէժբանական կլինեք: Սակայն իր ուժերը ֆարքիկա-գործարանային բանվորների վրա կենտրոնացնելու անհրաժեշտությունն ընդունելով, դատապարտելով ուժերի ջլատումը, յերբեք չենք ուզում ասել, վոր ռուսական սոցիալ-դեմոկրատիան անգլիտանա ռուսական պրոլետարիատի և բանվոր դասակարգի մյուս խավերը: Վճշ յերբեք: Ռուսական գործարանային բանվորը հենց ըստ իր կյանքի պայմանների հարկադրված և ամեն քայլափոխում ամենասերտ հարարերության մեջ լինել տնայնագործների— գործարանից դուրս քաղաքներում և գյուղերում թափված և ավելի վատթար պայմաններում զրկված այդ արդյունաբերական պրոլետարիատի հետ: Ռուսական գործարանային բանվորն անմիջական շփման մեջ և նաև գյուղական բնակչության հետ (գործարանային բանվորը հաճախ գյուղում ունի ընտանիք) և հետևապես, չի կարող մոտիկ չլինել նաև գյուղական պրոլետարիատին, պրոֆեսիոնալ բատրակների և որամշակների բազմամիլիոն մասսային, ինչպես և այն քայքայված գյուղացիությանը, վորը կառչած լինելով իր չնչին հողակտորին, զբաղված և աշխատավճարումներով և ամեն տեսակի պատահական «դատումներով», այսինքն նույն վարձու աշխատանքով: Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատները վաղաժամ են համարում իրենց ուժերն ուղղել տնայնագործների և գյուղական բանվորների միջավայրը, սակայն նրանք յերբեք մտադիր չեն անուշադրության մատնելու այդ միջավայրը և կաշխատեն առաջավոր բանվորների լուսավորել թե՛ տնայնագործների և թե՛ գյուղական բանվորների կենցաղի հարցերի վերաբերյալ, վորպեսզի այդ բանվորները՝ շփման մեջ մտնելով պրոլետարիատի ավելի հետաճաց խավերի հետ, նրանց մեջ մտցնեն դասակարգային պայքարի, սոցիալիզմի և ռուսական դեմոկրատիայի քաղաքական խնդիրների դադափարներն ընդհանրապես և

ռուսական պրոլետարիատին՝ մասնավորապես: Անգործնական և տնայնագործների և գյուղական բանվորների մոտ ագիտատորներ ուղարկել, քանի դեռ ֆարքիկա-գործարանային և քաղաքային բանվորների մեջ այդպիսի շատ աշխատանք և մնում կատարելու, սակայն շատ դեպքերում սոցիալիստ-բանվորը, անկախ իր կամքից, շփվում և այդ միջավայրի հետ, և նա պետք և կարողանա ոգտվել այդ դեպքերից և հասկանալ սոցիալ-դեմոկրատիայի ընդհանուր խնդիրները Ռուսաստանում: Այդ պատճառով խորապես մոլորվում են նրանք, ովքեր ռուսական սոցիալ-դեմոկրատիային մեղադրում են սա՛մանափակվածության մեջ, միմիայն ֆարքիկա-գործարանային բանվորների պատճառով աշխատավոր բնակչության մասսային անտես առնելու ձգտման մեջ: Ընդհակառակը, պրոլետարիատի առաջավոր խավերում ագիտացիա մղելը նաև ամբողջ ռուսական պրոլետարիատին արթնացնելու (շարժման ծավալման չափով) ամենաճիշտ և միակ ուղին և: Սոցիալիզմի և դասակարգային կռիվի գաղափարների տարածումը քաղաքային բանվորների մեջ՝ անխուսափելիորեն այդ գաղափարները կտարածի նաև ավելի մանր և ավելի ճյուղավորված առուներով, դրա համար անհրաժեշտ և, վոր մատնանշված գաղափարները խորն արձատներ գցեն ավելի պատրաստված միջավայրում և հագեցնեն ռուսական բանվորական շարժման և ռուսական հեղափոխության այդ ավանդարդին: Ուղղելով իր ամբողջ ուժերը դեպի ֆարքիկա-գործարանային բանվորների մեջ կատարվող գործունեյությունը, ռուսական սոցիալ-դեմոկրատիան պատրաստ և աջակցել այն ռուսական հեղափոխականներին, վորոնք գործնականում մոտենում են սոցիալիստական աշխատանքը պրոլետարիատի դասակարգային կռիվ հողի վրա դնելուն, ըստ վորում յերբեք չթագցնելով, վոր պրակտիկ միությունները հեղափոխականների մյուս ֆրակցիաների հետ, չեն կարող և չպետք և կոմպրո-

միասնորի և զիջողություններ ի տանն թեորիայում, ծրագրում, դրոշում: Համոզված լինելով այն բանում, վոր հեղափոխական շարժման համար իբրև դրոշ ծառայող հեղափոխական թեորիան կարող է լինել ներկայումս միմիայն գիտական սոցիալիզմի և դասակարգային կռվի ուսմունքը, ուսական սոցիալ-դեմոկրատներն ամբողջ ուժերով պետք է տարածեն այն, պաշտպանեն կեղծ մեկնաբանությունները, ապստամբեն դեռևս չերիտասարդ բանվորական շարժումը Ռուսաստանում սակավ վորոշ դոկտրիններ^{*} հետ կապելու բոլոր տեսակի փորձերի դեմ: Թեորիական ըմբռնումներն ապացուցում են, իսկ սոցիալ-դեմոկրատների պրակտիկ գործունեությունը ցույց է տալիս, վոր բոլոր սոցիալիստները Ռուսաստանում պետք է դառնան սոցիալ-դեմոկրատներ:

Անցնում ենք սոցիալ-դեմոկրատների դեմոկրատական խնդիրներին և դեմոկրատական աշխատանքին: Նորից ենք կրկնում, վոր այդ աշխատանքը սերտորեն կապվում է սոցիալիստական աշխատանքի հետ: Բանվորները մեջ պրոպագանդ մղելով, սոցիալ-դեմոկրատները չեն կարող անտես առնել քաղաքական հարցերը և նրանց անտես առնելու կամ նույնիսկ նրանցից հեռանալու ամեն մի փորձ կհամարելին մեծագույն սխալ և նահանջ համաշխարհային սոցիալ-դեմոկրատիզմի հիմնական դրուժյուններից: Գիտական սոցիալիզմի պրոպագանդի հետ միասին ուսական սոցիալ-դեմոկրատները իրենց խնդիր են դնում՝ նաև դեմոկրատական գաղափարների պրոպագանդը բանվորական մասսաների մեջ, տարածել հասկացողություն արտահայտություններում, նրա գործունեությունը ամեն տեսակի արտահայտություններում, նրա դասակարգային բովանդակություն մասին, նրան տալիս իր անհրաժեշտություն մասին, բանվորական գործի համար հաջող պայքար մղելու անհնարինություն մասին՝

^{*} Ուսմունքներ ի տմբ.:

առանց քաղաքական աղատություն նվաճելու և Ռուսաստանի քաղաքական ու հասարակական կարգերը դեմոկրատացնելու: Մոտակա անհետախնդիր հողի վրա բանվորների մեջ ագիտացիա մղելով, սոցիալ-դեմոկրատները դրա հետ սերտորեն կապում են նաև բանվոր դասակարգի մոտակա քաղաքական կարիքներին, թշվառությունների և պահանջների հողի վրա մղվող ագիտացիան, — ագիտացիան՝ վոստիկանական ճշման դեմ, վորն արտահայտվում է յուրաքանչյուր գործադուլում, բանվորների յուրաքանչյուր ընդհարման մեջ՝ ընդդեմ կապիտալիստների, — ագիտացիան՝ բանվորների, ընդհանրապես վորպես ուսական քաղաքացիների և մասնավորապես վորպես ամենաճնշված և ամենախրալազուրկ դասակարգի, իրավունքների բռնադատություն դեմ, — ագիտացիան՝ այն արսույունիզմի յուրաքանչյուր ակնաւոր ներկայացուցչի և լակկի դեմ, վորն ամենամոտիկ շվման մեջ է մտնում բանվորների հետ և ակներե ցույց է տալիս բանվոր դասակարգին նրա քաղաքական ստրկությունը: Թեթե տնտեսական բռնադատում բանվորական կշանքի վերաբերյալ չկա այնպիսի հարց, վորն ոգտագործման յենթակա չլինեի տնտեսական ագիտացիայի համար, ճիշտ այդպես ել քաղաքական բռնադատում չկա նաև այնպիսի հարց, վորը քաղաքական ագիտացիայի առարկա չհանդիսանար: Ագիտացիայի այդ լերիու տեսակները սոցիալ-դեմոկրատների գործունեություն մեջ անքակտելիորեն կապված են այնպես, ինչպես մեղալի չերիու յերեսները: Թե տնտեսական և թե քաղաքական ագիտացիան պրոլետարիատի դասակարգային ինքնագիտակցությունը զարգացման համար հավասարապես անհրաժեշտ են, թե տնտեսական և թե քաղաքական ագիտացիան հավասարապես անհրաժեշտ են, իբրև ուսական բանվորների դասակարգային կռվի դեկավառություն, վորովհետև դասակարգային ամեն մի կռիվ քաղաքական կռիվ է: Թե մեկ, և թե մյուս

ագիտացիան արթնացնելով բանվորներին գիտակցութեանը, կազմակերպելով, դիսցիպլինայի լենթարկելով նրանց, կըրթելով նրանց հասերաշխ գործունեությունը և հանուն սոցիալ-դեմոկրատական իդեալներին պայքարի համար, բանվորներին հնարավորութեան կտա փորձելու իրենց ուժերը մոտակա խնդիրներում, մոտակա կարիքներում, նրանց հնարավորութեան կտա իրենց թշնամուց ձեռք բերելու մասնակի զիջողութուններ, բարեկամելով իրենց տնտեսական դրութեանը, հարկադրելով կապիտալիստներին հաշի տեսնելու կազմակերպված բանվորների ուժը, հարկադրելով կառավարութեանը ընդարձակելու բանվորների իրավունքները, լսելու նրանց պահանջները, մշտական չերկուղի մեջ պահելով կառավարութեանը՝ թշնամաբար տրամադրված բանվորական աշխատասանների հանդեպ, վորոնք ղեկավարվում են սոցիալ-դեմոկրատական ամուր կազմակերպություն կողմից:

Մենք մատնանշեցինք սոցիալիստական յեմ գիմոկրատական պրոպագանդի յեմ ագիտացիայի անքակտելի մոտիկութեանը, հեղափոխական աշխատանքի լիակատար զուգահեռութեանը թե մեկ և թե մյուս սփերայում: Սակայն գործունեությունը և պայքարի այդ չերկու տեսակների մեջ կա նաև խոշոր տարբերություն: Այդ տարբերությունն այն է, վոր տնտեսական պայքարում պրոլետարիատը միանգամայն միաշնակ է կանգնած, իրեն դեմ ունենալով և՛ հողատեր-ազնվականներին, և՛ բուրժուազիային, ոգտվելով միմիայն (և այն ել հազիվ թե վոչ միշտ) մանր բուրժուազիայի աշխատարերի ոգնութեամբ, վորոնք ձգտում են դեպի պրոլետարիատը: Մինչդեռ դեմոկրատական, քաղաքական պայքարում ուստական բանվոր դասակարգը միայնակ չէ կանգնած, նրա հետ մեկտեղ կանգնած են քաղաքական ոպողիցիոն բոլոր տարերը, բնակչութեան աշխատիւրն ու դասակարգերը, վորչափով նրանք թշնամի յեն արսոլլուտիզմին և աշխկամ այն ձևով նրա դեմ պայքար են մղում: Պրոլետարիատի հետ մեկ-

տեղ կանգնած են այստեղ թե բուրժուազիայի, թե կրթված դասակարգերի, թե մանր բուրժուազիայի, թե արսոլլուտիզմի կողմից հետապնդվող ժողովուրդների, թե կրոնների և աղանդների ոպողիցիոն տրամադրված տարերը և ալլն և ալլն: Բնականաբար հարց է ծագում, թե բանվոր դասակարգը ինչպիսի՞ հարաբերութեաններին մեջ պետք է լինի այդ տարերին հետ (1): Յեմ—(2)—նա չպետք է արդոք նրանց հետ միանա արսոլլուտիզմի դեմ ընդհանուր պայքար մղելու համար: Չե՞ վոր սոցիալ-դեմոկրատները բոլորն ընդունում են, վոր Ռուսաստանում քաղաքական հեղափոխութեանը պետք է նախորդի սոցիալիստական հեղափոխութեանը. չե՞ հետևում արդոք, վոր արսոլլուտիզմի դեմ կռվելու համար քաղաքական բոլոր ոպողիցիոն տարերի հետ միանալով՝ պետք է առաջմ մի կողմ թողնել սոցիալիզմը, արդոք այդ պարտադիր չէ արսոլլուտիզմի դեմ կռիվն ուժեղացնելու համար: Բնենք աշխկերկու հարցը:

Ինչ վերաբերում է արսոլլուտիզմի դեմ կռվող բանվոր դասակարգի վերաբերմունքին, վոր նա ունի դեպի քաղաքականապես ոպողիցիոն հասարակական մյուս բոլոր դասակարգերն ու խմբակցութեանները, ապա այդ լիովին ճիշտ կերպով վորոշված է սոցիալ-դեմոկրատիզմի հիմնական սկզբունքներով, վորոնք շարադրված են հոչակավոր «հիմունիստական մանիֆեստում»*: Սոցիալ-դեմոկրատները պաշտպանում են պրոպրետիվ հասարակական դասակարգերին ընդդեմ ունակցիոն դասակարգերի, բուրժուազիային՝ ընդդեմ արտոնյալ և դասային հողատիրութեան ներկայացուցիչների և ընդդեմ չինովնիկութեան, խոշոր բուրժուազիային՝ ընդդեմ մանր բուրժուազիայի ունակցիոն ձգտումներին: Այդ

* Այդ մանիֆեստը գրել են Կ. Մարքսն ու Ֆ. Ենգելսը 1848 թ. բանվորներին միջգրգային կազմակերպություն—«հիմունիստների Միութեան» հանձնարարութեամբ, վորի մեջ առաջին անգամ տրվել է դիտական սոցիալիզմի սկզբունքները: Խմբ.

պաշտպանութիւնը չի լինթադրում և չի պահանջում վեջ մի կոմպրոմիս վոչ-սոցիալ-դեմոկրատական ծրագրերին և սկզբունքներին, այդ—դաշնակցին պաշտպանելն և ընդդեմ քվյալ թշնամու, ըստ վորում սոցիալ-դեմոկրատներն այդ պաշտպանութիւնը ցուցց են տալիս, վորպեսզի արագացնեն ընդհանուր թշնամու տապալումը, սակայն նրանք այդ ժամանակավոր դաշնակիցներին իրենց համար վոչինչ չեն սպասում և նրանց վոչինչ չեն գիշում: Սոցիալ-դեմոկրատները պաշտպանում են յուրաքանչյուր հեղափոխական շարժում՝ ընդդեմ ժամանակակից հասարակարգի, յուրաքանչյուր ճշված ժողովրդին, հալածվող կրոն, արհամարհված դասին և այլն, վորոնք պայքարում են իրենց իրավահավասարութեան համար:

Սոցիալ-դեմոկրատներին պրոպագանդայում քաղաքական պողիցիոն բոլոր տարրերին պաշտպանութիւնը նրանով կարտահայտվի, վոր ապացուցելով արսուլլուտիզմի թշնամութեանը բանվորական գործին, սոցիալ-դեմոկրատները ցուցց կտան արսուլլուտիզմի թշնամութեանը նաև այս կամ այն հասարակական խմբակցութեաններին, ցուցց կտան բանվոր դասակարգի համերաշխութեանը այդ խմբակցութեաններին այս կամ այն հաղցերում, այս կամ այն խնդիրներում յեվ այլն: Ազիտացիայում այդ պաշտպանութիւնը կարտահայտվի նրանով, վոր սոցիալ-դեմոկրատները պիտի ոգտվեն արսուլլուտիզմի վոստիկանական ճնշման յուրաքանչյուր արտահայտութեամբ և ցուցց տան բանվորներին, թե ինչպես այդ ճնշումն ընկնում և բոլոր ռուսական քաղաքացիների վրա ընդհանրապես և հատկապես ճնշված դասերի, ժողովուրդների, կրոնների, աղանդների ներկայացուցիչների վրա և այլն մասնավորապես և ինչպես և արտահայտվում այդ ճնշումը բանվոր դասակարգի վրա առանձնապես: Վերջապես պրակտիկայում այդ պաշտպանութեանն արտահայտվում և նրանով, վոր ռուսական սոցիալ-դեմոկրատները պատրաստ են

դաշինքներ կնքելու այլ ուղղութեանների հեղափոխականների հետ՝ այս կամ այն մասնավոր նպատակներին հասնելու համար, և այդ պատրաստամտութեանը բազմիցս ապացուցված և գործով:

Այստեղ մենք մոտենում ենք նաև յերկրորդ հարցին: Մատնանշելով ոպողիցիոն այս կամ այն խմբակների համերաշխութեանը բանվորների հետ, սոցիալ-դեմոկրատները միշտ բանվորներ կընտրեն, կըացատրեն այդ համերաշխութեան ժամանակավոր և պայմանական բնույթը, միշտ կընտեն դասակարգային առանձնացումն այն պրոլետարիատի, վորը կարող և վաղը դառնալ իր աչսորվա դաշնակիցների հակառակորդը: Մեզ կասեն՝ «այսպիսի մատնանշումը ներկայումս կրուլացնի քաղաքական ազատութեան համար պաշքարող բոլոր մարտիկներին»: Այդպիսի մատնանշումը կուծեղացնի քաղաքական ազատութեան համար մարտնչող բոլոր մարտիկներին,—կպատասխանենք մենք: Ուժեղ են միմիայն այն մարտիկները, վորոնք հենվում են վորոշ դասակարգերի գիտակցված իրական շահերի վրա, և յուրաքանչյուր սքողումն այդ դասակարգային շահերի, վորոնք արդեն վրձնական դեր են խաղում ժամանակակից հասարակութեան մեջ, մարտիկներին միմիայն կթուլացնի: Այս Է-ին: Իսկ 2-րդ, արսուլլուտիզմի դեմ մղվող պայքարում բանվոր դասակարգը պետք և իրեն առանձնացնի, վորովհետև նա յի միայն մինչև վերջը արսուլլուտիզմի հետեղական և անպայման թշնամին, կոմպրոմիսները հնարավոր չեն միմիայն նրա և արսուլլուտիզմի միջև, դեմոկրատիզմը միմիայն բանվոր դասակարգի մեջ կարող և առանց վերապահութեանների, առանց անվճռականութեան, առանց հետ նայելու կողմնակից գտնել: Մյուս բոլոր դասակարգերում, խմբակցութեաններում, բնակչութեան խավերում թշնամութեանը դեպի արսուլլուտիզմը անպայման չի, նրանց դեմոկրատիզմը միշտ հետ և նայում: Բուրժուազիան չի կարող չգիտակցել ար-

դշուհներական և հասարակական զարգացման կասեցումը արսուլլուտիզմի կողմից, սակայն նա վախենում է քաղաքական և հասարակական կարգերի լիակատար դեմոկրատացումից և միշտ ել կարող է արսուլլուտիզմի հետ դաշինք կնքել ընդդեմ պրոլետարիատի: Մանր բուրժուազիան իր իսկ բնությամբ չերկերեսանի չե, և մի կողմից ձգտելով դեպի պրոլետարիատն ու դեպի դեմոկրատիզմը, մյուս կողմից նա ձգտում է դեպի ուսակցիոն դասակարգերը, փորձում է կասեցնել պատմությունը, ընդունակ է յենթարկվել արսուլլուտիզմի եքսպերիմենտներին և խաղերին (թեկուզ Ալեքսանդր 3-րդի «ժողովրդական քաղաքականության» ձևով), վորպես մանր սեփականատերերի, իր դրությունն ամրացնելու համար ընդունակ է դաշինք կնքել կառավարող դասակարգերի հետ ընդդեմ պրոլետարիատի: Կրթված մարդիկ, ընդհանրապես «խնտելիզեցիան», չեն կարող չդիմադրել մարդու միտքն ու գիտելիքը թունավորող արսուլլուտիզմի վայրենի վտարկանական ճնշմանը, սակայն, այդ խնտելիզեցիայի նյութական շահերը կապում են նրան արսուլլուտիզմին, բուրժուազիային, ստիպում են նրան լինել անհետևողական, կոմպրոմիսներ անել, իր ոպողիցիոն և հեղափոխական հուրը վաճառել կազմունի ռոճիկի համար կամ շահույթներին ու դիվիդենդներին մասնակցություն ունենալու համար: Ինչ վերաբերում է ճնշված ժողովուրդներում և հալածվող դավանաբանություններում գոյություն ունեցող դեմոկրատիկ տարրերին, ապա ամեն մեկը գիտի ու տեսնում է, վոր դասակարգային հակասությունները բնակչության այդ կատեգորիաների ներսում շատ ավելի խորը և ավելի ուժեղ են, քան նման կատեգորիայի բոլոր դասակարգերի համեմատելիս ընդդեմ արսուլլուտիզմի և հանուն դեմոկրատական հաստատությունների: Միմիայն պրոլետարիատը կարող է լինել—և իր դասակարգային դրությամբ չի կարող չլինել—մինչև վերջը հետևողական դեմոկրատը և ար-

սուլլուտիզմի վճռական թշնամին, վորն ընդունակ է վոչ մի զինդության և կոմպրոմիսի: Միմիայն պրոլետարիատը կարող է լինել քաղաքական ազատության և դեմոկրատական հաստատությունների համար մարտնչող առաջավոր մարտիկը, 1-ին, վորովհետև քաղաքական ճնշումն ամենից ուժեղ կերպով անդրադառնում է պրոլետարիատի վրա, չգտնելով վոչ մի կորրեկտիվ այն դասակարգի դրության մեջ, վորը մուտք չունի թե բարձրագույն իշխանության, թե նույնիսկ չինտիլինների մոտ և թե ազդեցություն չունի հասարակական կարծիքի վրա: Յեւ 2-րդ, միայն պրոլետարիատն է ընդունակ մինչեւ վերջը հասցնել քաղաքական և հասարակական կարգերի դեմոկրատացումը, վորովհետև այդպիսի դեմոկրատացումը այդ կարգերը կգցեր բանվորների ձեռքը: Ահա թե ինչու բանվոր դասակարգի դեմոկրատական գործունեյության միանույն մնացած դասակարգերի և խմբերի դեմոկրատիզմի հետ կթուլացներ դեմոկրատական շարժման ուժը, կրուլացներ քաղաքական պայքարը, կդարձներ այն պակաս վճռական, պակաս հետևողական և կոմպրոմիսների ավելի ընդունակ: Ընդհակառակն, բանվոր դասակարգի ցուցաբերվելը վորպես դեմոկրատական հաստատությունների համար մարտնչող առաջավոր մարտիկի, կուժեղացնի դեմոկրատական շարժումը, կուժեղացնի քաղաքական ազատության համար մղվող պայքարը, վորովհետև բանվոր դասակարգը մնացած բոլոր դեմոկրատական և քաղաքական ոպողիցիոն տարրերին առաջ կանի, լիբերալներին կմղի դեպի քաղաքական ռադիկալները, ռադիկալներին կմղի դեպի ժամանակակից հասարակության քաղաքական և սոցիալական բոլոր կարգերից անվերադարձ կերպով լուզվելը: Մենք վերևում ասացինք, վոր Ռուսաստանում բոլոր սոցիալիստներ պետք է դառնան սոցիալ-դեմոկրատներ: Մյժմ մենք կավելացնենք. բոլոր ճշմարիտ և հետևողական դեմոկրատներ Ռուսաստանում պետք է դառնան սոցիալ-դեմոկրատներ:

115
37

Մեր միտքը պարզաբանենք որինակով: Վերցնենք չինոֆիլիկոթյան, բյուրոկրատիայի հաստատութիւնը, վորպես կառավարման համար մասնագիտացված և ժողովրդի հանդեպ արտոնյալ վիճակի մէջ դրված առանձին մարդկանց խավի: Սկսած արսուլլուտիստական, կիսաասիական Ռուսաստանից մինչև կուլտուրական, ազատ և քաղաքակրթված Անգլիան, մենք ամենուրեք տեսնում ենք այդ հաստատութիւնը, վորը կազմում է բուրժուական հասարակութիւն անհրաժեշտ որդանը: Ռուսաստանի հետամնացութիւնն ու նրա արսուլլուտիզմին համապատասխանում է ժողովրդի լիակատար իրավագրկութիւնը չինոֆիլիկոթյան հանդեպ, արտոնյալ բյուրոկրատիայի լիակատար անվերահսկողութիւնը: Անգլիայում ժողովուրդն ուժեղ հսկողութիւն ունի կառավարման վրա, սակայն այնտեղ ևս այդ վերահսկողութիւնն ամենեւին լիակատար չէ, այնտեղ ևս բյուրոկրատիան ունի շատ արտոնութիւններ, հանդիսանում է հաճախ տեր և վոչ թե ժողովրդի ծառա: Յեւ Անգլիայում մենք տեսնում ենք, վոր հասարակական ուժեղ խմբավորումները պաշտպանում են բյուրոկրատիայի արտոնյալ դրութիւնը, խոչընդոտ են հանդիսանում այդ հաստատութիւն լիակատար դեմոկրատացմանը: Ինչից է այդ: Նրանից, վոր նրա լիակատար դեմոկրատացումը համապատասխանում է միմիայն պրոլետարիատի շահերին: Բուրժուազիայի ամենաառաջավոր խավերը պաշտպանում են չինոֆիլիկոթյան վորոշ արտոնութիւնները, ըմբոստանում են բոլոր չինոֆիլիկների ընտրականութիւն դեմ, ցենզի կատարելապես վերացման դեմ, ըմբոստանում են, վոր չինոֆիլիկներն անմիջական պատասխանատու լինեն ժողովրդի առաջ և այլն, վորովհետև այդ խավերն զգում են, վոր այդպիսի վերջնական դեմոկրատացումով կողտվի պրոլետարիատը քնդդեմ բուրժուազիայի: Այդպես եւ Ռուսաստանում: Ամենախնդիրն, անպատասխանատու, կաշառակեր, վայրենի, տգետ և պորտաբեւոյժ ռուսական չինոֆիլի-

կոթիւն դեմ են դուրս յեկել ռուսական ժողովրդի չափազանց բազմաթիւ ու ամենաբազմազան խավերը: Սակայն բացի պրոլետարիատից, այդ խավերից վոչ մեկը թույլ չէր տա, վոր չինոֆիլիկոթյան լիակատար դեմոկրատացում լինի, վորովհետև բոլոր մյուս խավերն եւ (բուրժուազիան, մանր բուրժուազիան, ընդհանրապես «ինտելիգենցիան») վորոշ թեկերով կապված են չինոֆիլիկոթյան հետ, վորովհետև այդ բոլոր խավերն եւ ռուսական չինոֆիլիկոթյանը ցեղակից են: Ո՞վ չգիտե, թե ինչպես է սուրբ Ռուսիայում ինտելեգենտ-ռազիկալը, ինտելիգենտ-սոցիալիստը դառնում կայսերական կառավարութիւն չինոֆիլի, — չինոֆիլի, վորը միխիթարովում է նրանով, թե ինքը գրասենեկային ռուսինի սահմաններում «ոգուտ է բերում», — չինոֆիլի, վորն այդ «ոգուտով» արգարացնում է իր քաղաքական անտարբերութիւնը, իր լակեյութիւնը: հանդեպ մտրակի ու խարազանի կառավարութիւն: Անպայման. միմիայն պրոլետարիատն է թշնամի արսուլլուտիզմին և ռուսական չինոֆիլիկոթյանը, միմիայն պրոլետարիատը չունի վոչ մի բել, վոր կապեր նրան ազնվական-բուրժուական հասարակութիւն աչդ որդանների հետ, միմիայն պրոլետարիատն է ընդունակ անհաշտ թշնամութիւն և նրանց դեմ անհաշտ պայքար մղելու:

Ապացուցելով, վոր ի դասակարգային պայքարում սոցիալ-դեմոկրատիայի կողմից դեկլարվող պրոլետարիատը հանդիսանում է ռուսական դեմոկրատիայի առաջավոր մարտիկը, մենք այստեղ հանդիպում ենք չափազանց տարածված և չափազանց տարորինակ այն կարծիքին, թե իբր ռուսական սոցիալ-դեմոկրատիան քաղաքական հարցերը և քաղաքական լայքարը մի կողմ է գցում: Ինչպես տեսնում ենք, այդ կարծիքը տրամադծորեն հակառակ է ճշմարտութիւնը: Իսկ ինչո՞վ բացատրել շատ անգամ բացատրված և արդեն առաջին ռուսական սոցիալ-դեմոկրատական հրատա-

բակություններում— «Աշխատանքի ազատագրման» * Խժմ-
բակի արտասահմանյան բրոշյուրներում և գրքերում շարա-
դրված՝ սոցիալ-դեմոկրատիայի սկզբունքներն այդպես դար-
մանալիորեն չհասկանալու Մեզ թվում է, վոր այդ դարմա-
նալի փաստը պետք է բացատրել հետևյալ յերեք հանգա-
մանքներով.

Նախ՝ նրանով, վոր հին հեղափոխական թեորիաների
ներկայացուցիչներն ընդհանրապես չեն հասկանում սոցիալ-
դեմոկրատիզմի սկզբունքները, այն ներկայացուցիչները,
վորոնք ընտելացած են գործունեյության ծրագրեր և պլան-
ներ կազմել վերացական դադարների հիման վրա և վոչ
թե յերկրում գործող իրական դասակարգերը հաշվի առնե-
լու հիման վրա, վորոնք պատմության կողմից վորեւի փոխ-
հարաբերության մեջ են դրված: Հենց այն ռախերի այդ
ռեալիստական քննարկման բացակայությունը, վորոնք պաշտ-
պանում են ռուսական դեմոկրատիային, կարող եր միայն
այն կարծիքն առաջ բերել, իբր թե ռուսական սոցիալ-դե-
մոկրատիան ստվերի տակ է առնում ռուսական հեղափոխա-
կանների խնդիրները:

Յերկրորդ՝ նրանով, վոր չեն հասկանում, թե տնտեսա-
կան և քաղաքական խնդիրների, սոցիալիստական և դեմո-
կրատական գործունեյության միացումը մեկ ամբողջության
մեջ, պրոլետարիատի միասնական դասակարգային կռվի մեջ,
վոչ թե թուլացնում, այլ ուժեղացնում է դեմոկրատիկ շար-
ժումը և քաղաքական պայքարը, այն մոռեցնելով ժողովրդ-
դական մասսաների իրական շահերին, դուրս քաշելով քա-

* «Աշխատանքի ազատագրման» Խժմակր ռուսական սոցիալ-դեմո-
կրատական առաջին կամակերպությունն է, վոր հանդիսանում է ռուսա-
կան սոցիալ-դեմոկրատիայի հիմնադիրը: Հիմնված է 1883 թ. Պլեխանովի,
Ալեքսերովի, Զասուլիչի և մյուսների կողմից, վորոնք վտարանդի ելին
արտասահմանում: ՌՄԴԲԿ II համագումարում (1903 թ. ոգոստոս) Խժմ-
բակը հայտարարեց, վոր դադարեցնում է իր գոյությունը: Խմբ.

դաքական հարցերը «ինտելիգենցիայի նեղ կարխնետներից»
դեպի փողոց, բանվոր և աշխատավոր դասակարգերի միջա-
վայրը, փոխարինելով քաղաքական ճնշման վերացական գա-
ղափարները նրա այն ռեալ արտահայտություններով, վո-
րոնցից ամենից շատ տառապում և պրոլետարիատը և վորոնց
հողի վրա սոցիալ-դեմոկրատիան մղում է իր ագիտացիան:
Ռուսական ռադիկալին հաճախ թվում է, վոր սոցիալ-դեմո-
կրատը փոխանակ առաջավոր բանվորներին ուղղակի և ան-
միջապես քաղաքական պայքարի կոչելու, դրա փոխարեն
մատնանշում է բանվորական շարժման զարգացման, պրոլե-
տարիատի դասակարգային կռվի կազմակերպման խնդիրը,—
վոր այդպիսով սոցիալ-դեմոկրատը նահանջում է իր դեմո-
կրատիզմից, հետ է մղում քաղաքական պայքարը: Սակայն
յեթև աչտեղ նահանջ ել կա, ապա միայն այնպիսին է, վորի
մասին Ֆրանսական առածն ասում է. «il faut reculer pour mieux
sauter!» (պետք է նահանջել, վորպեսզի կարելի լինի ավելի
ուժեղ թռչել):

Յերրորդ, թյուրիմացությունն առաջ է յեկել նրանից,
վոր հենց «քաղաքական պայքար» հասկացողությունը նա-
րողավոլյականի ու նարողապրավականի համար ունի գա-
նաղան նշանակություն՝ մեկ կողմից, և սոցիալ-դեմոկրատի
համար՝ մյուս կողմից: Սոցիալ-դեմոկրատներն այլ կերպ են
հասկանում քաղաքական պայքարը, նրանք այն ավելի լայն
են հասկանում, քան հին հեղափոխական թեորիաների ներ-
կայացուցիչները: Մեզ պարզ պարկերացում է տալիս այդ
դրությանը, վորը կարող է պարագրքս թվալ, „Летучий
листок группы „Народной воли““ -ի 1895 թ. դեկտեմբերի
21 (9-ի) № 4-ը: Ամբողջ հողով վողջունելով այդ հրատարա-
կությունը, վորը վկայում է մաքի խորը և բեղմնավոր այն
աշխատանքի մասին, վոր կատարվում է ժամանակակից նա-
րողավոլյականների միջավայրում, չենք կարող չնշել Պ. Լ.
Կավրովի „О программных вопросах“ հոդվածը (եջ 19—

22), վորը ցայտուն կերպով ցույց է տալիս, վոր հին իմաստի նարողավոյականներն այլ կերպ են հասկանում քաղաքական պայքարը*։ «... Այստեղ, — գրում է Պ. Լ. Լավրովը, խոսելով նարողավոյական և սոցիալ-դեմոկրատական ծրագրերի առնչության մասին, — ելական է միմիայն մի բան. հնարավոր է արդո՞ք արսույլուտիզմի ժամանակ ուժեղ բանվորական կուսակցութուն կազմակերպել առանց արսույլուտիզմի դեմ ուղղված հեղափոխական կուսակցութուն կազմակերպելու» (եջ 21, սյունյակ 2)։ հենց նույնը մի քիչ վերևում (սյունյակ 1) «... արսույլուտիզմի տիրապետության ժամանակ կազմակերպել ուսական բանվորական կուսակցութուն, միաժամանակ այդ արսույլուտիզմի դեմ չկազմակերպելով հեղափոխական կուսակցութուն»։ Մեզ միանգամայն անհասկանալի լին Պ. Լ. Լավրովի համար այդքան կարդի՞նալ ելական այդ զանազանությունները։ Ի՞նչ է նշանակում։ «Բանվորական կուսակցութուն առանց արսույլուտիզմի դեմ ուղղված հեղափոխական կուսակցության»։ Մի՞թե հենց ինքը բանվորական կուսակցութունը հեղափոխական կուսակցութուն չէ։ Մի՞թե նա չի ուղղված արսույլուտիզմի դեմ։ Այդ տարրորինություն բացատրությունը տալիս է Պ. Լ. Լավրովի հոգվածի հետևյալ կտորը. «Ռուսական բանվորական կուսակցության կազմակերպություն հարկ է լինում ստեղծել արսույլուտիզմի գոյության պայմաններում՝ նրա բոլոր

* Ահ 4-ում Պ. Լ. Լավրովի տպված հոգվածը միմիայն մի «քաղվածք» է Պ. Լ. Լավրովի «Материалы»-ի համար նախանշանակված ընդարձակ նամակից։ Մենք լսել ենք, վոր այս ամառ (1897 թ.) արտասահմանում լույս է տեսել Պ. Լ. Լավրովի նաև այդ նամակն ընդարձակ ձևով և Պլեխանովի պատասխանը, սակայն մենք չկարողացանք տեսնել թե՛ մեկը, թե՛ մյուսը։ Զիշտ այդպես էլ մեզ անհայտ է, թե լույս տեսել է արդո՞ք «Летучий листок группы „Народной воли“»-ի Ա 5-ը, վորի մեջ խլամբազրությունը խոստացել է Պ. Լ. Լավրովի նամակի անթիվ մի խմբագրական գրելը։ Տես Ա 4, եջ 22, սյունյակ 1, ծանոթադրությունը։

գլխավորութուններով հանդերձ։ Յեթե սոցիալ-դեմոկրատներին հաջողվեր այդ բանն անել, միաժամանակ չկազմակերպելով քաղաքական դավադրություն* արսույլուտիզմի դեմ՝ նման դավադրության բոլոր պայմաններով հանդերձ, իհարկե, նրանք քաղաքական ծրագիրը պատշաճ ծրագիր կլինեիր ուսական սոցիալիստների համար, քանի վոր բանվորների ազատագրումն իրենց, բանվորների ուժերով տեղի կունենար։ Սակայն չեթե այդ անհնարին չէ, խիստ կասկածելի չե» (եջ 21, սյունյակ 1)։ Ահա դործի ելությունը։ Նարողավոյականի համար քաղաքական պայքարի հասկացողությունը համազոր է քաղաքական դավադրության հասկացողության։ Պետք է խոստովանել, վոր այդ բաներով Պ. Լ. Լավրովին հաջողվեց իրապես լիակատար պարզորոշությամբ ցույց տալ քաղաքական պայքարի տակտիկայում նարողավոյականներին և սոցիալ-դեմոկրատներին հիմնական տարբերությունը։ Բլանկիզմի**, դավադրականության տրադիցիաները նարողավոյականների մոտ խիստ ուժեղ են, այնչափ ուժեղ, վոր նրանք քաղաքական պայքարը չեն կարող այլ կերպ պատկերացնել իրենց, քան քաղաքական դավադրության ձևով։ Իսկ սոցիալ-դեմոկրատներն այդպիսի նեղ հալացքներից զերծ են. նրանք դավադրություններին չեն հավատում. կարծում են, վոր դավադրությունների ժամանակը վաղուց է անցել, վոր քաղաքական պայքարը դավադրության հանգեցնել, կնշանակի այն անչափ սահմանափակել՝ մի կողմից, իսկ մյուս կողմից՝ ընտրել պայքարի ամենաանհաջող չեղանակներ։

* Ընդգծումը մերն է։

** Բլանկիզմը ֆրանսական հեղափոխական Ողյուստ Բլանկիի (1805—1888) անունով է։ Լենինը «բլանկիզմը» բնութագրում է վորպես մի խեղճ, վոր ժխտում է դասակարգային կռիվը։ Բլանկիզմը մարդկության փրկությունը վարձու ստրկությունից վոչ թե դասակարգային կռիվ միջոցով է սպասում, այլ փոքրամթիվ ինտելիգենտական փոքրամասնության դավադրության միջոցով։ Խմբ.։

Քոլորն ել հասկանում են, վոր Պ. Լ. Լավրովի այն խոսքերը, իբր թե՝ «Արևմուտքի գործունեությունը ուսական սոցիալ-դեմոկրատներին համար անպայման որինակ և ծառայում» (եջ 21, սյունակ 1), ունեն վոչ ավելի, քան բանավիճի բնույթ, և վոր իրոք յերեք ուսական սոցիալ-դեմոկրատները չեն մոռացել մեր քաղաքական պայմանների մասին, յերեք չեն յերազել Ռուսաստանում բացարձակ կերպով բանվորական կուսակցություն ստեղծելու հնարավորություն մասին, սոցիալիզմի համար մղվող կռիվ խնդիրը և երեք չեն դատել քաղաքական կռիվ խնդրից։ Սակայն նրանք միշտ կարծել են և շարունակում են կարծել, վոր այդ կռիվը պետք է մղեն վոչ թե դավադիրները, այլ բանվորական շարժման վրա հենված հեղափոխական կուսակցությունը։ Նրանք կարծում են, վոր արտոյություն գեմ կռիվ՝ նշանակում է վոչ թե դավադրություններ կազմակերպել, այլ պրոլետարիատին կրթել, դիպլոմավորել և կազմակերպել, բանվորների մեջ ազիտացիա մղել, մի ազիտացիա, վորը խարանում է արտոյություն ամեն մի երևույթ, անարգանքի սյունին և գամում վոստիկանական կառավարության բոլոր ասպետներին և ստիպում է այդ կառավարությանը գիշողություններ անելու։ Մի՞թե հենց այդպիսի գործունեություն չունի Ս. Պետերբուրգի «Բանվոր դասակարգի ազատագրման պայքարի միությունը»։ Մի՞թե այդ կազմակերպությունը իրենից չի ներկայացնում հենց սաղմնավորություն այնպիսի մի կուսակցության, վորը հենվում է բանվորական շարժման վրա, ղեկավարում է պրոլետարիատի դասակարգային կռիվը, կապիտալի և արտոյություն կառավարության դեմ մղվող կռիվը, առանց վորեն դավադրություն կազմակերպելու, և իր ուժերը կազմելով ուղղակի սոցիալիստական և դեմոկրատական կռիվ միացումից, դարձնելով պետերբուրգյան պրոլետարիատի դասակարգային անբաժան մի կռիվ։ Մի՞թե «Միություն» գործունեություն

արդեն չապացուցեց, չնայած իր այդքան կարճ լինելուն, վոր սոցիալ-դեմոկրատիայի կողմից ղեկավարվող պրոլետարիատն այնպիսի մի խոշոր ուժ է, վորի հետ արդեն ստիպված է հաշիվ հասել կառավարությունը և վորին նա շտապում է գիշումներ անել։ 1897 թ. հունիսի 14-ի (2-ի) որենքը թե իր շուտափույթ գործադրությունը և թե իր բովանդակությունը * ակներև ցույց է տալիս իր նշանակությունը, վորպես հարկադրված մի գիշողություն պրոլետարիատին, վորպես ուսական ժողովրդի թշնամուց խլված մի դիրք։ Այդ գիշողությունը չափազանց փոքր է, դիրքը շատ աննշան, սակայն չե՞ վոր բանվորական շարժման հենց այդ կազմակերպությունը, վորին հաջողվեց հարկադրանքով ձեռք բերել այդ գիշողությունը, նույնպես չի տարբերվում վոչ իր ծավալով, վոչ իր ամրությունը, վոչ իր վաղեմիությունը, վոչ իր փորձի կամ թե միջոցների հարստությունը. «Պայքարի միությունը», ինչպես հայտնի չե, հիմնվել է միմիայն 1895—1896 թ., և դեպի բանվորներն ունեցած նրա կոչերը սահմանափակվում ելին միմիայն հեկտոգրամի կամ լիտոգրամիկ թերթիկներով։ Հնարավոր է արդյոք ժխտել, վոր նման մի կազմակերպություն, վորը միացնում է բանվորական շարժման առնվազն խոշորագույն կենտրոնները Ռուսաստանում (Ս. Պետերբուրգի, Մոսկվա-Վլադիմիրի գավառները, հարավային և կարևորագույն քաղաքները, ինչպիսին է Ադեսան, Կիևը, Սարատովը և այլն), վորն ունի հեղափոխական որդան և ոգտվում է ուսական բանվորների մեջ նույնպիսի հեղինակություն, ինչպիսի հեղինակություն ոգտվում է «Պայքարի միությունը» Պետերբուրգի բանվորների մեջ, — վոր նման մի կազմակերպու-

* Պետերբուրգյան տեքստիլ գործարաններում 1895—1897 թ. թ. բռնկված խոշոր գործադուլներին հետևանքով հրատարակված այդ որենքով կրճատվում եր աշխատանքային ուրը։ Խմբ.

թյուն ժամանակակից Ռուսաստանում կլինեն խոշորագույն մի ֆակտոր.— ֆակտոր, վորի հետ կառավարութունը չեր կարող հաշվի չնստել իր թե՛ արտաքին և թե՛ ներքին ամբողջ քաղաքականության մեջ: Անկախությունը պրոլետարիատի՝ դասակարգային կռիվը, զարգացնելով կազմակերպությունն ու դիսցիպլինան բանվորների մեջ, ոգնելով նրանց՝ կռիվ մղելու իրենց մոտակա տնտեսական խնդիրների համար և մեկը մյուսի հետևից դիրքեր խելու կապիտալից, քաղաքականապես դաստիարակելով բանվորներին և սիստեմատիկ ու անշեղ կերպով հետապնդելով արսուլյուտիզմին, վոչնչացնելով ցարական յուրաքանչյուր բաշխողություն, վորը պրոլետարիատին զգալ և տալիս վոստրիկանական կառավարության ծանր թաթը,— նման կազմակերպութունը միաժամանակ կլինեն մեր պայմաններին հարմարեցրած բանվորական կուսակցության կազմակերպութուն և արսուլյուտիզմի դեմ ուղղված հզոր հեղափոխական կուսակցութուն: Իսկ առաջուց դատել այն մասին, թե այդ կազմակերպությունն ինչ միջոցի յե գիմիլու արսուլյուտիզմին վճռական հարված հասցնելու համար, կգերադասվո՞ւնա արդյոք, որինակ, ապստամբութունը կամ մասսայական քաղաքական գործադուլը կամ գրոհի մի այլ յեղանակ,— այդ մասին առաջուց դատել և ներկայումս այդ հարցը լուծել՝ կլինեն մի դատարկ դոկտրինյորություն: Այդ նման կլինեն այն բանին, վոր գեներալները ռազմական խորհուրդ անեյին նախքան զորք հավաքելը, նրան մոբիլիզացիայի յենթարկելը և թշնամու դեմ ռազմերթի դուրս բերելը: Իսկ յերբ պրոլետարիատի բանակն անշեղ կերպով և ամուր սոցիալ-դեմոկրատական կազմակերպության ղեկավարությամբ կռիվ կմղի իր տնտեսական և քաղաքական ազատագրության համար,— այդ ժամանակ այդ բանակը ինքը ցույց կտա գեներալներին գործողության յեղանակներ և միջոցներ: Այդ ժամանակ, և միմիայն այդ ժամանակ կարելի յե լուծել արսուլյուտիզմին վերջնական հարված հասց-

նելու հարցը, վորովհետև հարցի լուծումը կախված Ե բան-վորական շարժման վիճակից, նրա ծավալից, շարժման կողմից մշակված կռիվ յեղանակներից, շարժումը ղեկավարող հեղափոխական կազմակերպության հատկություններից, այն վերաբերմունքից, վոր կունենան դեպի պրոլետարիատն ու արսուլյուտիզմը այլ հասարակական տարրերը, արտաքին ու ներքին քաղաքականության պայմաններից,— մի խոսքով, հաղարավոր պայմաններից, վորոնք առաջուց գուշակել և՛ անհնարին Ե, և՛ անոգուտ:

Ուստի վերին աստիճանի անխրավացի յե նաև Պ. Լ. Լավրովի հետևյալ դատողությունը, թե՛

«Իսկ յեթե նրանք (սոցիալ-դեմոկրատները) հարկադրված լինեն, այսպես թե այնպես, խմբել վոչ միայն բանվորական ուժերը՝ կապիտալի դեմ կռիվ մղելու համար, այլև համախմբել հեղափոխական անձնավորություններին և խմբակներին՝ արսուլյուտիզմի դեմ կռիվու համար, ապա ռուսական սոցիալ-դեմոկրատները յիատարեմ (ընդդժուբը հեղինակին Ե) կընդունեն իրենց հակառակորդների, նարոգավոլյականների ծրագիրը ինչպես ել վոր իրենց անվանելիս լինեն: Ռուսաստանում համայնքի, կապիտալիզմի բախտի, տնտեսական մատերիալիզմի նկատմամբ հայացքների զանազանությունը մանրամասնություններ են, վոր իսկական գործի համար չափազանց քիչ կարևորություն ունեն և նպաստում կամ խանգարում են մասնավոր խնդիրներին, հիմնական կետերի պատրաստման մասնավոր յեղանակների լուծմանը, և վոչ ավելին» (Եջ 21. սյունյակ 1):

Տարորինակ Ե նույնիսկ վիճարկել այդ վերջին դրույթը, վոր իբր թե ռուսական կյանքի և ռուսական հասարակության զարգացման հիմնական հարցերի և պատմության ըմբռնման հիմնական հարցերի նկատմամբ հայացքների զանազանությունը կարող Ե վերաբերել միմիայն «մանրամասնությունների»: Արդեն վաղուց Ե ասված, վոր առանց հեղափոխական թեորիայի չի կարող լինել նաև հեղափոխական շարժում, և ներկայումս հազիվ թե կարիք լինի այդպիսի ճշմարտությունն ապացուցել: Դասակարգային կռիվ թեորիան, ռուսական պատմության մատերիալիստական ըմբռնողա-

Թշուհը և Ռուսաստանի ժամանակակից տնտեսական ու քաղաքական դրուժյան մատերիտիստական գնահատականը՝ հեղափոխական կոնիվ վորոշ դասակարգի վորոշ շահերին հանգեցնելու անհրաժեշտության ճանաչումը, վերլուծության յենթարկելով այդ դասակարգի վերաբերմունքը դեպի այլ դասակարգերը—այս խոշորագույն հեղափոխական հարցերը «մանրամասնություններ» անվանելը—այն աստիճան հսկայական սխալ և անսպասելի բան է հեղափոխական քեռիայի մի վետերանի կողմից, վոր մենք համարյա պատրաստ ենք այդ տեղը ուղղակի lapsus* համարել: Իսկ ինչ վերաբերում է առաջին կեսին քաղված տերադի, նրա անարդարացի լինելն էլ ավելի սպշեցուցիչ է: Տպագրված ձևով հայտարարել, թե ուսական սոցիալ-դեմոկրատները բանվորական ուժերը միմիայն խմբավորում են կապիտալի դեմ կոնիվ մղելու (այսինքն՝ միմիայն տնտեսական պայքար մղելու) համար, չհամախմբելով հեղափոխական անձնավորություններին և խմբակներին արքուղուտիզմի դեմ կռվելու — այդ նշանակում է կամ չիմանալ, կամ չուզել իմանալ ուսական սոցիալ-դեմոկրատները դործունեյության մասին լեղած հանրածանոթ փաստերը: Կամ գուցե Պ. Լ. Լավրովը Ռուսաստանում գործնականապես աշխատող սոցիալ-դեմոկրատներին չի համարում «հեղափոխական անձնավորություններ» և «հեղափոխական խմբակներ»: Կամ (թերևս այս ավելի ճիշտ է) արքայուտիզմի դեմ «կոնիվ մղելու» տակ նա համակնում է միմիայն դավադրություն կազմել արքայուտիզմի դեմ (Համեմատել եջ 21. սյունյակ 2. «...գործը վերաբերում է հեղափոխական ղավադրություն կազմակերպելուն», բնդգծումը մերն է): Գուցե ըստ Պ. Լ. Լավրովի կարծիքի, ով քաղաքական դավադրություններ չի սարքում, նա քաղաքական պայքար էլ չի մղում: Ելի լենք կրկնում. այդ հայացքը

*—սխալանք: Խմբ:

միանգամայն համապատասխանում է հին նարոդալոյական-նուժյան տրադիցիաներին, և նա բոլորովին չի համապատասխանում վնչ քաղաքական պատերազմի վերաբերյալ ժամանակակից հասկացողությանը, վնչ էլ ժամանակակից իրականությանը:

Մեզ մնում է միքանի խոսք էլ ասել նարոդալոյական-ների մասին: Մեր կարծիքով Պ. Լ. Լավրովը լիովին իրավացի չէ՝ ասելով, վոր սոցիալ-դեմոկրատները «հանձնարարում են նարոդալոյականներին, վորպես աղելի անկեղծներ, և պատրաստ են նրանց պաշտպանել, իմիջի ալոց, առանց նրանց հետ ձուլվելու» (եջ 19, սյունյակ 2). հարկավոր էր միայն դրան ավելացնել՝ վորպես ավելի անկեղծ դեմոկրատներ և վաշալի վոր նարոդալոյականները հանդես են գալիս վորպես հետևողական դեմոկրատներ: Դժբախտաբար, այդ պայմանը ավելի շուտ մի ցանկալի ապագա յե, քան իսկական, ներկա: Նարոդալոյականները ցանկություն հայտնեցին դեմոկրատական խնդիրները նարոդնիկությունից և առհասարակ «ուսական սոցիալիզմի» հին ձևերի հետ ունեցած կապից ազատել, սակայն նրանք բնավ յերբեք հին նախապաշարունակից չազատվեցին և բնավ հետևողական չեղան, յերբ իրենց կուսակցությունը անվանեցին բացառապես քաղաքական բարեփոխությունների սոցիալական (???)-հեղափոխական կուսակցություն (տես նրանց «Մանիֆեստը», թվադրված 1894 թ. մարտի 3-ին (փետրվարի 19-ին)) և իրենց «Մանիֆեստում» հայտնեցին, վոր «ժողովրդական իրավունքի հասկացողության մեջ մտնում է ժողովրդական արտադրության կազմակերպումը» (մենք հարկադրված ենք ցիտատներ բերել Նիշդոլությամը), ալոյլիսով մեղմացնելով նարոդնիկության միևնույն նախապաշարունակները: Այդ պատճառով, թերևս, Պ. Լ. Լավրովն այնքան էլ անիրավացի չէ յեղել՝ անվանելով նրանց «մասկարադային քաղաքագետներ» (եջ 20, սյունյակ 2): Սակայն թերևս ավել-

լի արդարացի լինի նարողապրավականության վրա նայել վորպես անցողիկ մի ուսմունքի վրա, վորին չի կարելի չվերադբել այն ծառայությունը, վոր նա ամաչում եր ինքնագո նարողնիկական դոկտրինաներից և բացարձակ կերպով բանավեճի մեջ եր մտնում նարողնիկության այն ամենազաղրելի ռեակցիոներների հետ, վորոնք վոստիկանական դասակարգային արքայութիւնի առաջ թուլլ են տալիս իրենց խոսելու տնտեսական և վոչ թե քաղաքական բարեփոխությունների ցանկալիության մասին (տես «Ժողովրդական իրավունքի» հրատարակության „Насыщенный вопрос“-ը)։ Յեթե նարողապրավականների կուսակցության մեջ իրոք վոչ վոք չկա, բացի նախկին սոցիալիստներից, վորոնք իրենց սոցիալիստական դրոշը թաղցնում են տակտիկական դիտավորություններով և միմիայն վոչ-սոցիալիստ քաղաքացիների դիմակ են հագնում (ինչպես յենթադրում ե Պ. Լ. Լավրովը, եջ 20, սլունյակ 2), — այդ դեպքում, իհարկե, այդ կուսակցությունը վոչ մի ապագա չունի։ Սակայն յեթե այդ կուսակցության մեջ կան և վոչ մասկարադային, այլ իսկական վոչ-սոցիալիստ քաղաքագետներ, վոչ-սոցիալիստ դեմոկրատներ, — այդ դեպքում այդ կուսակցությունը կարող ե վոչ պակաս ոգուտ տալ, աշխատելով մոտենալ մեր բուրժուազիայի քաղաքականապես ոպողիցիոն տարրերին, աշխատելով արթնացնել մեր մանր բուրժուազիայի, մանր առևտրականների, մանր արհեստավորների դասակարգի քաղաքական ինքնագիտակցությունը և այլն, — այն դասակարգին շարժման մեջ իր դերն ե լաղացել վորը մեզ մոտ Ռուսաստանում հետոնֆորմյան դարաշրջանում կուլտուրական և այլ տեսակետից առանձնապես արագ հաջողություններ ե ձեռք բերել և վորը չի կարող չզգալ վոստիկանական կառավարության ճնշումը և խոշոր գործարանատերերին, ֆինանսական և արդյունաբերական տուգ-մոնոպոլիստներին

ցույց տրված նրա ցինիկ ոժանդակությունը։ Դրա համար անհրաժեշտ ե միայն, վոր նարողապրավականներն իրենց առաջ խնդիր դնեն ուղղակի բնակչության զանազան խավերին մոտենալ և վոչ թե միշտ սահմանափակվելին նույն այդ «ինտելիգենցիայով», վորի անգորությունը՝ մասսաների իրական շահերից կտրված լինելու հետևանքով՝ ընդունում ե նաև „Насыщенный вопрос“-ը։ Դրա համար անհրաժեշտ ե, վոր նարողապրավականները վերջ տան հասարակական բազմազան տարրերին միաձուլելու և սոցիալիզմը քաղաքական խնդիրների հանդեպ հետ զցելու ամեն մի պրետենզիային, վոր նրանք վերջ տան այն կեղծ ամոթին, վորն արգելք ե հանդիսանում ժողովրդի բուրժուական խավերին մոտենալուն, այսինքն, վոր նրանք վոչ միայն խոսեն վոչ-սոցիալիստ-քաղաքագետների ծրագրի մասին, այլ և վարվեն այդ ծրագրի համաձայն, արթնացնելով և զարգացնելով այն հասարակական խմբակցությունների և դասակարգերի դասակարգային ինքնագիտակցությունը, վորոնց համար սոցիալիզմը բոլորովին հարկավոր չե, սակայն վորոնք քաջի գնում, այնքան ավելի ուժեղ են զգում արքայութիւնի ճնշումը և քաղաքական ազատության անհրաժեշտությունը։

Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատիան դեռևս շատ յերիտասարդ ե։ Նա նոր-նոր ե դուրս գալիս այն սաղմնային վիճակից, յերբ գերիշխող տեղ եյին գրավում թեորիական հարցերը։ Նա իր պրակտիկ գործունեյությունը նոր-նոր ե սկսում ծավալել։ Սոցիալ-դեմոկրատական թեորիաների և ծրագրերի քննադատության փոխարեն այլ ֆրակցիաների հեղափոխականները պետք ե անհրաժեշտորեն դուրս գան քննադատելու ռուսական սոցիալ-դեմոկրատների պրակտիկ գործունեյությունը։ Յեվ պետք ե խոստովանել, վոր այս վերջին քննադատությունը ամենից խիստ կերպով տարբերվում ե թեորիական

քննադատությունից, այնչափ և տարբերվում, վոր հնարա-
վոր և յեղել մի այնպիսի ծաղրաշարժ լուր տարածել, թե
իր Ս. Պետերբուրգի «Պայքարի միությունը» սոցիալ-դե-
մոկրատական կազմակերպությունն է, ինքնին նման լուրի
հնարավորությունն արդեն ցույց և տալիս, վոր քաղաքա-
կան պայքարն անտես առնելու վերաբերյալ սոցիալ-դեմո-
կրատների մասին շրջող լուրերը ճիշտ չեն։ Հենց այդպիսի
լուրի հնարավորությունն արդեն վկայում և, վոր շատ հե-
ղափոխականներ, վորոնց չկարողացավ սոցիալ-դեմոկրատ-
ների թեորիան համոզել, սկսում են համոզվել նրանց պրակ-
տիկալով։

Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատիայի առաջ նոր սկսված և
եղ ավելի հակապական աշխատանքի դաշտ և բացվելու Ռու-
սական բանվոր դասակարգի դարթոնքը դեպի գիտությունը,
դեպի միավորումը, դեպի սոցիալիզմը, իր շահագործողների
և ճնշողների դեմ կռվելու նրա տարերային ձգտումն որեցոր
ավելի պայծառ և լայն կերպարանք և ստանում։ Այն հակա-
յական հաջողությունները, վոր վերջերս ունի ռուսական
կապիտալիզմը, յերաշխալորում և, վոր բանվորական շար-
ժումն իր լայնությամբ և խորությամբ անդադար աճելու
յի։ Ներկայումս մենք, ըստ յերևույթին, ապրում ենք կա-
պիտալիստական ցիկլի այն ժամանակաշրջանը, յերբ ար-
դյունաբերությունը «ծաղկում և», աշխույժ առևտուր և
տեղի ունենում, գործարաններն ամբողջ ուժով աշխատում
են, և անձրևից հետո դուրս թափվող սնկի պես յերևան են
գալիս անթիվ նորանոր գործարաններ, նոր ձևոնարկու-
թյուններ, բաժնետիրական ընկերություններ, յերկաթու-
գային կառուցվածքներ և այլն և այլն։ Հարկավոր է մար-
գարն լինել՝ նախագուշակելու համար այն անխուսափելի
փլուզումը (крах) (ավելի կամ պակաս սաստիկ), վորը հա-
ջորդելու յի արդյունաբերության այդ «ծաղկմանը»։ Այդ-
պիսի փլուզումն ավերելու յի մանր տնտեսատերերի մասա-

ներին, բանվորական մասսաներին գործազուրկների շարքն
և գցելու, այդպիսով, բանվորական բոլոր մասսաների առաջ
սուր կերպով դնելու յի սոցիալիզմի և դեմոկրատիզմի այն
բոլոր հարցերը, վորոնք վաղուց արդեն կանգնած են յեղել
յուրաքանչյուր գիտակից, յուրաքանչյուր լրջմիտ բանվորի
առաջ։ Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատները պետք և մտահոգ-
ված լինեն նրանով, վոր ռուսական պրոլետարիատն այդ փլու-
զումին հանդիպի ավելի գիտակից, ավելի միացած ձևով, հաս-
կանա ռուսական բանվոր դասակարգի խնդիրները, ընդու-
նակ լինի հակահարված տալու այն կապիտալիստների դա-
սակարգին, — վորոնք ներկայումս հակապական ոգուտներ են
քաղում և աշխատում են շարունակ վնասները բանվորների
վրա գցել — ընդունակ լինի ռուսական դեմոկրատիայի գըլ-
խավորությամբ վճռական կռիվ մղելու այն վոստիկանական
աբսոլյուտիզմի դեմ, վորը ռուսական բանվորների և ամբողջ
ռուսական ժողովրդի ձեռք ու վոտքը կաշկանդում և։

Այսպես, ուրեմն, ընկերներ, դեպի աշխատանք։ Թանգա-
գին ժամանակն իզուր չկորցնենք։ Ռուսական սոցիալ-դե-
մոկրատիան հակապական գործ ունի կատարելու՝ արթնացող
պրոլետարիատի պահանջները բավարարելու, բանվորական
շարժումը կազմակերպելու, հեղափոխական խմբակներն ու
նրանց փոխադարձ կապն ամրապնդելու, բանվորներին պրո-
պագանդիստական և ագիտացիոն գրականություն հայթա-
թելու, Ռուսաստանի բոլոր ծայրերում ցրել յիկաժ բանվո-
րական խմբակներին և սոցիալ-դեմոկրատական խմբերին
միասնական սոցիալ-դեմոկրատական բանվորական կուսակցու-
թյան մեջ համախմբելու համար։

Ծանր ժամանակ են ապրում պետերբուրգյան հեղափոխականները: Կառավարությունն ասես թե հավաքել է իր բոլոր ուժերը նորերս ծնունդ առած և այնպիսի ուժով իրենց ցույց տված բանվորական շարժումը ճնշելու համար: Ձերբակալություններն անսովոր չափեր են ընդունել, բանտերը լեփլեցուն են: Բռնում են ինտելիգենտներին, տղամարդկանց և կանանց, բռնում և մասսաներով աքսորում են բանվորներին: Համաքյա թե ամեն որ տեղեկություններ են ստացվում վոստիկանական կառավարությունն նորանոր զոհերի մասին, վորը կատաղությունը հարձակվում է իր թշնամիների վրա: Կառավարությունը նպատակ է դրել ուսուսական հեղափոխական շարժման նոր հոսանքին թույլ չտալ ամրանալու և վտարել կանգնելու: Դատախազները և ժանդարմները պարծենում են արդեն, վոր իրենց հաջողվել է ջարդ ու փշուր անել «Պայքարի միությունը»:

Այդ պարծենկոտությունը կեղծիք է: Չնայած բոլոր հալածանքներին՝ «Պայքարի միությունն» անփնաս է: Լիակատար գոհունակությունը հաստատում ենք, վոր մասնաշաղկապ ձերբակալություններն իրենց ծառայությունն են կատարում, հանդիսանալով ագիտացիայի հզոր զենք բանվորների և ինտելիգենտ սոցիալիստների մեջ, վոր ընկած հեղափոխականների փոխարեն բարձրանում են նոր հեղափոխականներ, վորոնք պատրաստ են թարմ ուժերով կանգնել հանուն ուսական պրոլետարիատի և սմբողջ ուսական ժողովրդի պայքարող մարտիկների շարքը: Ձի կարող լինել պայքար առանց զոհերի, և ցարական բաշխրուզուկների գազանային հալածանքին անվրդով պատասխանում ենք՝ հեղափոխականներն ընկան — կեցցե հեղափոխությունը:

Հալածանքների ուժեղացումը մինչև հիմա ի վիճակի չէր

առաջ բերել «Պայքարի միության» առանձին ֆունկցիաների ժամանակավոր թուլացում միայն, գործակալներին և ագիտատորների ժամանակավոր պակասություն: Հենց այդպիսի պակասություն է զգացվում այժմ և հարկադրում է մի կոչով դիմել այն բոլոր գիտակից բանվորներին և ինտելիգենտներին, վորոնք ցանկանում են իրենց բոլոր ուժերն ի սպաս դնել հեղափոխական գործին: «Պայքարի միությունը» ագենտներ են հարկավոր: Վորեն, հեղափոխական գործունեությունն նույնիսկ ամենանեղ ասպարեզում աշխատելու ցանկություն ունեցող բոլոր առանձին անձերը թող հայտնեն այդ մասին նրանց, վորոնք կապ ունեն «Պայքարի միության» հետ: (Այն դեպքում, յեթե վորեն խումբ չկարողանա գտնել այդպիսի անձերի, — վոր քիչ է հավանական, — նա կարող է դիմել արատասամանյան «Ռուսական սոցիալ-դեմոկրատական միության» միջոցով): Ամեն տեսակ աշխատանքի համար աշխատողներ են հարկավոր, և վորքան ավելի խիստ մասնագիտանան հեղափոխականները հեղափոխական գործունեությունն առանձին ֆունկցիաների մեջ, վորքան ավելի շատ խորհեն նրանք իրենց գործի կոնսպիրատիվ չեղանակների և թագսնելու մասին, վորքան ավելի անձնվիրությունը խորասուզվեն մանր, աննկատելի, մասնակի աշխատանքի մեջ, — այնքան ավելի հուսալի կլինի ամբողջ գործը, ժանդարմներին ու լրտեսներին այնքան ավելի դժվար կլինի հաջտաբերել հեղափոխականներին: Կառավարությունն իր գործակալների ցանցով առաջուց պատել է արդեն հակակառավարական տարբերի վոչ միայն ներկա, այլև հնարավոր, հավանական ոջախները: Կառավարությունը լայնությունը ու խորությունը անշեղորեն զարգացնում է իր ծառաների գործունեությունը, վորոք հալածում են հեղափոխականներին, նոր չեղանակներ են հնարում, նոր պրովոկատորներ է կարգում, աշխատում է ճնշում գործադրել ձերբակալվածների վրա ահա-

բեկումներ կատարելու, սուտ ցուցմունքներ, խարդախած
ստորագրութիւններ, նրանց մոտ կեղծած գրութիւններ
գցելու և այլ միջոցներով: Առանց հեղափոխական դիպցիւ-
լինայի, կազմակերպութեան և կոնսպիրացիայի ու ժողացման
և զարգացման հնարավոր չի պայքարել կառավարութեան
դեմ: Իսկ կոնսպիրացիան նախ և առաջ պահանջում է ա-
ռանձին խմբակներ և անձերի մասնադիտացում աշխատան-
քի առանձին ֆունկցիաների մեջ և միավորող դեր հաւո-
կացնել «Պայքարի միութեան» կենտրոնական միջուկին,
վոր ամենափոքր թիվն էլ և ըստ անդամների թվի: Հեղափո-
խական աշխատանքի առանձին ֆունկցիաներն անսահմա-
նորեն բազմազան են՝ հարկավոր են լիզալ ադիտատորներ,
վորոնք կարողանան խոսել բանվորների մեջ աշխատելու, վոր
դրա համար նրանց կարիք չլինի դատի տալ, վորոնք կաբո-
ղանան ասել միայն զ, մշուներին թողնելով ասելու ճ և Ը:
Գրականութեան, թերթիկների տարածողներ են հարկավոր:
Բանվորական խմբակների և խմբերի կազմակերպիչներ են
հարկավոր: Թղթակիցներ են հարկավոր բոլոր գործարան-
ներից և ֆարրիկաներից, վորոնք տեղեկութիւններ տան
ամբողջ անցուղարձի մասին: Լրտեսներին և պրովոկատոր-
ներին հետևող մարդիկ են հարկավոր: Կոնսպիրատիվ բնակա-
րաններ սարքողներ են հարկավոր: Հանձնարարութիւններ
և գրականութիւն հանձնելու, ամեն տեսակ հարարերութիւն-
ներ պահպանելու համար մարդիկ են հարկավոր: Փող հա-
վաքողներ են հարկավոր: Ինտելիգենցիայի և չինովնիկու-
թեան շրջանում բանվորների, ֆարրիկա-գործարանային
կենցաղի, ադմինիստրացիայի (վոստիկանութեան, գործարա-
նային տեսչութեան և այլն) հետ առնչութիւն ունեցող
մարդիկ են հարկավոր: Ռուսաստանի զանազան քաղաքնե-
րի և մշու լեւրիւնների հետ հարաբերութիւններ պահպանող
մարդիկ են հարկավոր: Ամեն տեսակ գրականութեան մե-
խանիկական վերաբառադրման տարրեր լեզանակները կազ-

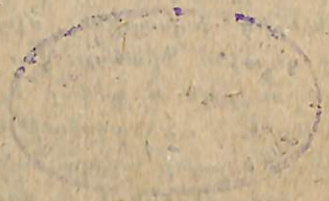
մակերպելու համար մարդիկ են հարկավոր: Գրականութիւնը
և մշու իրերը պահպանելու համար մարդիկ են հարկավոր:
Վորքան ավելի բաժանված, ավելի մանր լինի այն գործը,
վոր իր վրա լն վերցնում առանձին անձը կամ առանձին
խումբը, — այնքան ավելի շատ հուշա կա, վոր նրան կհա-
ջողվի մտածված ձևով դնել այդ գործը և առավելապես ա-
պահովել փուլովից, կշռադատել բոլոր կոնսպիրատիվ ման-
րամասնութիւնները՝ գործադրելով բոլոր հնարավոր միջոց-
ները՝ խափանելու ժանդարմների զգոնութիւնը և նրանց մ լո-
բութեան մեջ գցելու, այնքան ավելի հուշալի լն գործի հաջո-
ղութեան, այնքան ավելի դժվար և վոստիկանութեան և
ժանդարմների համար հետապնդել հեղափոխականին և նրա
կապը կազմակերպութեան հետ, այնքան ավելի հեշտ կլինի
հեղափոխական կուսակցութեան համար ընկած գործակա-
ներին և անդամներին փոխարինել մշուներով, առանց
մնասելու ամբողջ գործին: Գիտենք, վոր նման մասնապի-
տացումը շատ դժվար բան է, դժվար է, վորովհետև այն
առավել տոկունութիւն և անձնագոնութիւն է պահանջում
մարդուց, պահանջում է բոլոր ուժերը հանձնել անտեսանե-
լի աշխատանքին, վորը միորինակ է, վորը զրկում է ըն-
կերների հետ հարաբերութիւն ունենալուց, հեղափոխակա-
նի ամբողջ կյանքը լինթարկում է չոր ու խիստ ռեզա-
մենտացիայի: Բայց Ռուսաստանում միայն այդ պայման-
ներում է հաջողվել հեղափոխական պրակտիկայի կորիֆեյ-
ներին իրագործել ամենավեհաքանչ ձեռնարկումներ, տա-
րիներ սպառնելով գործի ամենակոյմանի պատրաստման վրա,
և մենք խորապես համոզված ենք, վոր սոցիալ-դեմոկրատ-
ները պակաս անձնագոնութիւն չեն ունենա, քան նախըն-
թաց սերնդի հեղափոխականները: Գիտենք նաև, վոր մեր
առաջարկած սխտամով շատերին, վորոնք ավուումով իրենց
ուժերը նետում են հեղափոխական աշխատանքի մեջ, շատ
դժվար կլինի նախապատրաստական շրջանը, մինչև վոր

«Պաշտարի միությունը» պատշաճ տեղեկություններ կհա-
վաքի իր ծառայությունն առաջարկող անձի կամ խմբի
մասին և կփորձի նրա ընդունակությունն առանձին հանձ-
նարարություններով: Բայց առանց այդ սկզբնական փոր-
ձության անկարելի չե հեղափոխական գործունեություն
ժամանակակից Ռուսաստանում:

Մեր նոր ընկերներին առաջարկելով գործունեություն
այսպիսի սխառն, մենք առաջադրում ենք դրություններ,
վորոնց հանգեցրել ե մեզ լերկարատե փորձը, խորապես
համոզված, վոր հեղափոխական աշխատանքի հաջողություն
ամենից ավելի ապահովված ե այս սխառնով:

Գրված ե ԽՖՍՀ-ում
1897 թ. վերջին:

Տպագրվում ե Յերկերի ռուս. 2-րդ
երատ. տեխտից, հատ. II.
Եջ 171 — 190.

Յեղմ. Խմբագիր՝ Մ. ԵՓՐԻԿ

Սրբագրեց՝ Ա. Տ.-ՄԿՐՏՅԱՆ

Հանձնված ե արտադրության 13 նոյեմբերի 1932 թ.

Ստորագրված ե. Կապելու 19 դեկտեմբերի 1932 թ.

Տիրաժ 3000, Հրատ. № 50 69,000 տպ. նշ.

Պետերատի տպարան

Պատվեր № 3460

Պատվիրա 7688 (թ.)

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0178163

ԳԻՆԸ 20 Կ.

В. И. Ленин

Задачи русских социал-демократов

Партиздат — 1932 — Эривань